

Goed sjabbat

Hoort ze voetstappen op de trap? Moeder doet de deur van de kamer open en kijkt luisterend naar beneden in de donkere ruimte van het trapgat.

Ja, beneden klinken voetstappen.

Nu weet ze genoeg. Ze laat de deur op een kier staan en roept tegen de kinderen: „Vooruit jullie! Naar bed! Je vader komt eraan en je weet dat hij moe is. Toe. Ruth en Benjamin! En waar zit Yitchak? Schiet op alsjeblieft!”

Yitchak zit onder de tafel te spelen met een stompje kaars.

„Hé moeder!” roept Mosjé. „Kijk die jongen nu eens! Hij heeft een stuk kaars en lucifers! Geef op Yitchak, geef op, zeg ik je!”

Maar Yitchak merkt nu pas dat zijn speelgoed waardevol is. Hij grist met zijn ene hand het stuk kaars en met de andere hand de lucifers van de vloer en stevig klemt hij ze tegen zich aan. Mosjé is al onder de tafel gedoken.

„Schlemiel van een jongen! Moeder, kijk nou eens!” roept hij.

Maar moeder duwt juist Ruth en Benjamin het trapje op, dat de woonkamer met de zolder verbindt. Benjamin jammert en zeurt en probeert Ruth, die hem voortbij wil lopen, tegen te houden.

„En nou alsjeblieft voorzichtig! Moeten er ongelukken van komen?” waarschuwt moeder.

„Hou op met dat gezeur, Benjamin!”

Vader is de kamer binnengekomen en kijkt rond. Hij zegt niets.

Mosjé heeft juist Yitchak onder de tafel vandaan gesleept en peult de kaars en de lucifers uit zijn sterke knuisten. Yitchak gilt het uit van woede. Maar Mosjé is al twaalf en kan zijn kleine broertje wel aan.

Als hij zijn vader ziet staan, roept hij tegen Yitchak: „Hou je gezicht. Je ziet toch wel dat vader er is en dat hij moe is?” En dan sissend tussen zijn tanden: „Geef op die kaars, rotjong, en ga naar boven.” Hij neemt de jongen onder zijn arm en zet hem op de derde tree van de trap.

„Je bent zelf een rotjong!” roept Yitchak en kijkt met zijn donkere ogen zijn broer woedend aan. Dan opeens smijt hij de kaars door de kamer.

„Rot-Mosjé!” scheldt hij.

Mosjé loopt bedaard naar het stompje kaars toe, raapt het op en legt het op tafel.

Vader Naftali heeft de ruzie tussen de jongens gezien. Hij kijkt de kleine woedende Yitchak na en glimlacht. Zijn Yitchak, zijn zoon! Dan kijkt hij naar Mosjé, die het stompje kaars op tafel heeft gelegd en nog namompelt:

„Zo'n kleine gannef!”

Naftali geeft Mosjé een kloep op zijn schouder. „Het is nebbig, een gannef!” Maar hij bedoelt eigenlijk te zeggen: „Jij bent mijn zoon, mijn oudste zoon.” Dan gaat Naftali naar de trap, stommelt naar boven en een voor een zegt hij zijn kinderen welterusten.

Als hij weer beneden komt, ploft hij neer op een stoel en plant zijn ellebogen op de tafel. Dan legt hij zijn hoofd in zijn handen en zucht diep.

Moeder komt stommelend het trapje af. Ze veegt met een vermoedelijk gebaar het haar uit haar gezicht en zegt: „Dag Naftali, ik kom zo.”

Dan haast ze zich naar het kleine keukentje en komt even later terug met een bord dampend eten, dat ze voor haar man neerzet.

Naftali valt erop aan als een hond op een bak eten. Hij kijkt niet op. Zijn gegroefd, verweerd gezicht en zijn zorgelijke ogen vertellen van het zware leven dat hij heeft om dag in dag uit wat met zijn handel te verdienen voor zijn gezin. Nu handelt hij in fruit.

Even kijkt hij op. De ergste honger schijnt gestild te zijn.

„Je kunt morgen niet naar school, Mosjé,” zegt hij en veegt zijn mond af. „Je moet mij morgen helpen.”

Mosjé knikt.

Zijn vader eet verder.

O, hij heeft al zoveel handeltjes gehad, maar steeds probeert hij weer wat anders. Iedere handel zal hem méér geld in het laatje brengen, tenminste, dat hóópt hij. Hij droomt ervan zijn vrouw en zijn kinderen nog eens een groot huis te geven en goed eten en mooie kleren. En weg te gaan uit dit deel van de stad, waar ze als joden in de veel te kleine huisjes op elkaar gepakt zitten en waar het altijd stinkt. En Mosjé, zijn zoon, zal mogen studeren aan de universiteit. Ja, zijn Mosjé naar de universiteit! Want rabbi Chaim heeft gezegd: „Mosjé kan goed leren. Hij kan knap worden, heel knap, die Mosjé van jou, Naftali.” Ja, dat heeft de rabbi zelf gezegd. Maar Mosjé is al twaalf jaar en hij is nog steeds op het kleine rabbijnenschooltje, leert uit de talmoed, maar niet zoveel meer.

„Ik heb een mooi partijtje sinaasappels op de kop getikt,” zegt vader. „En weet je . . .,” zijn gezicht licht op, „een echt mooie partij, goeie sinaasappels. Echt voor de feesttijd. Daarvan zullen de mensen genieten.”

Mosjé knikt. Hij moet vaak verzuimen om vader te helpen. Mosjé vindt dat niet erg. Hij droomt de droom met zijn vader mee. Als hij eenmaal van school af is, kan hij vader iedere dag helpen. Dan zullen ze een zaak beginnen en geld verdienen, veel geld. Dan zullen ze verhuizen en de mooiste winkel kopen in de drukste straat van Warschau. Moeder zal hulp krijgen en Ruth, Benjamin en Yitchak zullen mooie kleren hebben en fijn speelgoed. Ze zullen buiten kunnen spelen en plezier hebben en op een echte school gaan om te leren. Vader zal knechten hebben in de winkel en hij zal zelf 's morgens vroeg niet meer naar de veiling hoeven te gaan. Dan zal Mosjé student worden en later dokter . . . Ja, dokter . . .

„Zo, dat was dat,” zucht vader voldaan. Mosjé schrikt op uit zijn gedroom. Vader heeft met een klap de vork op zijn bord gelegd. „Dat zal morgen fijn verkopen worden. Prachtige sinaasappels en we verkopen ze niet duur. 't Zal druk worden aan onze kar, dat zul je zien! Want luister, mijn zoon . . .,” en Naftali buigt zich voorover naar Mosjé, hij heft zijn vinger op, „luister mijn zoon, onthoud dat voor je leven. Je moet goeie spullen verkopen, je moet de mensen er plezier mee doen. Ze moeten ervan kunnen genieten want morgen vieren ze kerstfeest, het feest van Jezus. Maar ik zeg je: de profeten hebben gedroomd van de Messias. Dan zal het goed leven, goed wonen zijn . . . Dan zal ieder zitten onder zijn eigen wijnstok en vijgeboom, dan zullen de zwaarden tot snoeimessen omgesmeed worden, dan . . . Nou ja, ik weet dat niet zo goed als rabbi Chaim, maar dat komt, mijn zoon! Maar weet je, 't komt nóóit als wij de mensen zouden beduvelen, nooit van z'n leven. Daarom ben ik zo blij met die partij prachtige sinaasappels. Laat de mensen maar feest vieren.”

Mosjé heeft naar zijn vader geluisterd. Hij kijkt naar het gegroefde gezicht. Eigenlijk . . . eigenlijk zou vader best rabbi kunnen zijn als hij zo praat.

Dan opeens moet Mosjé grinniken. Zijn vader rabbi! Hij zou de jongens nooit baas kunnen, hij is veel te goed. Dat zou mooi worden in het schooltje!

„Wat zit jij te grinniken?” vraagt vader.

„O, zo maar,” antwoordt Mosjé. „Wilt u koffie?”

„Goed jongen, geef me maar een bak koffie, dat zal een mens goed doen.”

Terwijl Mosjé naar de keuken loopt, komt moeder al binnen met de koffie. Zwijgend zet ze drie grote bekers neer. Mosjé is niet gewend dat moeder veel zegt. Maar wacht maar eens als ze mooie kleren aan heeft en mooi gekapt is . . . Dan kan hij trots zijn op zijn moeder! Gek . . . al dat gedroom komt natuurlijk door wat de rabbi vanmorgen verteld heeft over wat de profeten hebben gedroomd, óók over het rijk van de shalom. Ja, dáár ziet hij vader en moeder en de kleintjes. En zichzelf als dokter.

Opeens hoort hij de rabbi zeggen: „Dan zullen de blinden zien, de doven horen en de lammen springen.” Maar . . . Heeft hij hen dan beter gemaakt of . . . is het dan juist niet meer nodig? Wie maakt het rijk van de shalom . . .?

„Mosjé, naar bed”, hoort hij moeder zeggen. Mosjé staat op. Hij wil wel, want dan kan hij in bed verder dromen.

Maar in bed moet hij opeens weer aan iets anders denken. Vanmiddag heeft hij met Mark door de straten van Warschau geslenterd. Overal was feestversiering, overal was feestverlichting. Mark weet veel van het kerstfeest. Mark is geen jodenjongen, zoals hij. Mark is een goy. En hij is op de school van de christenen. Toen zei Mark opeens: „Jezus was ook een jood.” „Bestaat niet,” had Mosjé gezegd, al wist hij dat het waar was. Maar Jezus kon immers nooit een echte jood geweest zijn. „Nou en of,” zei Mark toen weer. „Jezus was een rabbi.” „Niks van waar, zou hij wel willen!” „Van jou snap ik ook niks,” zei Mark. „Is het dan zo erg dat Jezus een jood was? Ik dacht dat je dat wel mooi vond.” „Die Jezus van de christenen zeker!” lachte Mosjé schamper. „Nou, dat was geen echte jood hoor! En helemaal geen rabbi.” „En wij geloven dat Jezus de Messias was en julle . . .” „Nou wat: en jullie . . .,” had Mosjé gevraagd. „Jullie geloven dat niet.” „Nee, natuurlijk niet,” zei Mosjé bits. „Jullie weten niet eens wat de Messias is. Dat had je maar eens moeten

horen van rabbi Chaim. Als de Messias echt gekomen was, nou, dan zou je eens wat hebben gezien! Dacht je dat wij dan in zo'n rotbuurt woonden en zo arm waren als de ratten? Dacht je dat mijn vader dan zo moest sappelen om een beetje geld te verdienen? Dacht je dat we dan altijd zo gepest werden? Dacht je dat er dan altijd weer zoveel joden doodgemaakt werden? Moet je maar eens naar rabbi Chaim luisteren, die weet wel wat anders te vertellen." Mosjé had zo geschreeuwd dat Mark ervan geschrokken was. „Joh, houd je een beetje koest!" had hij gezegd. Mosjé had verschrikt om zich heen gekeken en toen naar Mark. „Nou ja," had hij toen vergoelijkend gezegd, „jij kunt het ook niet helpen hoor."

Mosjé keert zich om en om in bed. Gelukkig was Mark niet boos geworden. Want hij is veel te blij dat Mark zijn vriend wil zijn . . .

Eindelijk, eindelijk valt Mosjé in slaap.

„Enkel sap! Enkel sap!”

Mosjé overschreeuwt alle andere kooplieden. „Gegarandeerd, enkel sap! U wilt er ook tien? Twee, vier, zes, acht, tien heerlijke sapsinaasappels voor meneer. Wie volgt? U ook tien mevrouw? Goed voor uw kindertjes! Ja mensen, je moet vlug zijn, want we zijn zo los.”

Heeft Naftali gelijk gehad of niet? Het zijn echt prachtige sinaasappels!

De kleine man verkoopt wat hij kan, vertelt er grappen tussendoor, laat de mensen lachen, zodat er nog meer komen die luisteren en meteen kopen. Ze doen geweldige zaken, Naftali en Mosjé, en ze weten dat de mensen tevreden zullen zijn. De morgen is nog niet eens om en de helft van de kar is al leeg. Ze komen los vandaag, en dat betekent ook nog een goede winst!

Aan het eind van de morgen komt Mark ook. Nu kunnen ze nog vlugger helpen. Naftali en Mosjé aanprijzen en verkopen, Mark afrekenen . . .

Maar een paar kramen verder staat een andere koopman met sinaasappels. Hij heeft de handel daar bij Naftali de hele morgen al met afgunst aangezien. En hij is zo grimmig geworden dat hij zelf vergeten is zijn koopwaar goed en vrolijk aan te prijzen. Daarom lopen nog meer mensen zijn kraam voorbij en gaan naar de kar van Naftali. Woedend wordt hij, wacht maar, wacht maar! Hij zal die jood eens . . . Al die mensen zijn gek. Die jood is niet eens te vertrouwen, hij besjoemelt de mensen maar wat met zijn geklets en zijn praatjes. Moet je dat nu toch eens horen! Niemand komt hier verder meer aan bod! Hij hoort de stem van Naftali, dan hoort hij de mensen lachen. Hij ziet hoe de handen van Naftali en Mosjé naar sinaasappels graaien om maar zo snel mogelijk te helpen, hij ziet mensen met zakken vol weglopen.

Dan komt er een man voorbij die hij kent. Há, wacht eens . . . „Hé, luister eens!”

De man komt naar de koopman toe.

„Wil jij wat verdienen? Tien piek?”

„Wat moet je gedaan hebben?”

„Zie je dat joodje daar? Die bederft mijn zaken. Die moet weg! En als het jou lukt hem vóór de middag hier van de markt te pesten, verdien je tien piek!”

De koopman heeft fluisterend gesproken, druk gesticulerend en af en toe in de richting van Naftali wijzend.

„O, dat joodje pak ik wel even, dat is zo gebeurd!” zegt de man. „Kom op, heb je een paar rotte sinaasappels?”

De koopman bukt onder zijn kraam, scharrelt wat in een paar kisten en komt weer boven met een paar slechte sinaasappels.

Voordat de man zich omkeert, grijnst hij nog even tegen de koopman en zegt: „Let nu maar eens op en leg je tien piek vast klaar.”

Langzaam slentert hij in de richting van de kraam van Naftali. Even wacht hij tot het weer flink druk is. Dan wringt hij zich tussen de kopers door naar voren en schreeuwt boven iedereen uit:

„Zo vader, nou heb ik je . . . Mij kun je niet belazeren!”

Hij gaat breeduit tussen de mensen staan, de rotte sinaasappels aan iedereen tonend. Er valt opeens een grote stilte. Dan gaat hij verder:

„Ik dacht vanmorgen: kom, laat ik voor de feestdagen bij Naftali maar eens wat sinaasappels kopen, vertrouwd adres. Ja ja, net zoals jullie dachten,” gebaart hij om zich heen.

„Maar pas op, als je straks thuiskomt zul je het wel merken. Zure krengen zijn het en rotte zitten er ook tussen. Moet je maar eens kijken. Ja, het lijkt wel wat hè, als je ze zo op die kar ziet liggen. Maar pas op. Niet te eten. Laat je feestdagen niet verknoeien, mensen, door deze vieze rottingen. 't Is rommel! Rommel!”

De mensen kijken wat geschrokken rond. Sommigen lopen weg.

Mosjé is vuurrood van woede en verontwaardiging geworden en komt op de man af.

„Maak dat je weg komt, lelijke leugenaar! Je bent hier nog helemaal niet geweest! Je liegt! Je liegt het!

Meteen krijgt Mosjé een slag midden in zijn gezicht.

„Waar bemoei jij je mee, aap van een jongen. Ik heb het tegen die vader van je. Hè, lelijke schlemiel, wat zeg jij? Rotten zure sinaasappels verkopen, hè, dat kun je! De boel oplichten! Vuile jood! Jullie zijn niet te vertrouwen, geen van allen, dat hele soepie daar bij jou in de buurt niet!”

De meeste mensen zijn nu doorgelopen. Een paar nieuwsgierigen staan nog te kijken, enkelen ginnegappen. Die mogen dat wel. Als de man dat ziet, neemt hij zijn kans waar.

„Toe, geef hem er van langs! Weg met die vuile jood!”

En meteen smijt de man één van de rotte sinaasappels in het gezicht van Naftali. Dan geeft hij een trap tegen de kar, zodat de sinaasappels naar alle kanten over de grond rollen. Een paar jongens graaien er enkele bij elkaar.

„Ha, toe maar jongens!” brult de man. „Allemaal gratis, allemaal voor niks!

Het tumult wordt heviger! Een paar oudere mannen rukken aan de kisten. Nog meer sinaasappels rollen op de grond. Nu komen er veel mensen toelopen.

Dan opeens richt de man zich weer tot de omstanders en schreeuwt:

„Dit is zijn verdiende loon. Hij dacht met wat grappen en een vroom gezicht aan ons Kerstfeest te verdienen, maar wij laten ons niet door een jood voor de gek houden. Pak hem! Mannen, pak hem!”

Nog groter wordt het tumult. Steeds meer mensen gaan zich er nu mee bemoeien. De klanten hebben al lang de benen genomen, de schreeuwers zijn overgebleven. Weer krijgt de kar een trap.

„Goed zo! Goed zo!” wordt er geroepen. „Weg met die hele kar!”

Het zeildoek wordt naar beneden gerukt.

Basche de hond, die al de hele tijd heeft staan blaffen, rent nu op een van de mannen af.

Maar dan krijgt hij ook een trap.

„Weg, vieze jodenhand!”

Het dier vlucht kreunend en jankend met een opgetrokken poot en de staart tussen de achterpoten weg.

Naftali, de vrolijke koopman van zoëven, is nu een klein verschrikt mannetje, dat tracht van zijn kar te beschermen wat er nog te beschermen valt. Mosjé probeert nog op te rapen wat hij kan.

Wilder, steeds wilder gaat het toe bij de kar van Naftali. Steeds meer scheldwoorden worden naar zijn hoofd geslingerd. De man die begonnen is, probeert nu bij Naftali te komen, maar dan grijpt Mosjé het geldkistje en de hand van zijn vader en trekt hem weg.

„Kom mee, vader, kom mee!” Ze vluchten weg tussen de kramen door en als twee bange verschrikte vogels zitten ze een poosje achter een schutting van een braakliggend terrein.

Naftali ziet krijtwit. Mosjé heeft zijn handen gebald, zijn lippen houdt hij stijf op elkaar geperst. Na een kwartiertje schijnt het rumoer wat geluwd te zijn. Nu Naftali er niet meer is, zijn de mensen afgedropen en de man kan bij de koopman zijn tien piek halen.

„Ga mee,” zegt Naftali na een poosje. „Ga mee, jongen, we moeten terug.”

Bij de kar staan nog een paar jongens. Ze gappen de sinaasappels, die hier en daar nog op de grond en tussen de kisten liggen. In de andere kramen zijn de kooplui te druk om naar dat joodje om te kijken. Zoiets gebeurt toch wel meer?

Triest staan ze bij de kar, die aan de zijanten in elkaar getrapt is en het gescheurde zeildoek. Ze proberen de kapotte kisten weer wat op te stapelen. Ook Basche komt weer aansluipen, de staart nog steeds tussen de poten. Zo is hij geschrokken. Hij legt de kop op de handen van zijn baas en kijkt hem aan alsof hij wil zeggen:

„Moesten ze ons weer hebben, Naftali?”

Mosjé kijkt om zich heen. Waar is Mark? Mark hebben ze niet meer gezien en hij komt ook niet meer terug . . .

Zwijgend blijven ze nog een uurtje staan, maar veel verkopen ze niet meer. Wie koopt er nu aan zo’n gammele, wrakke kar! Los komen ze niet, en de winst wordt verlies.

„Het wordt tijd Mosjé, kom maar mee, we moeten vanavond nog naar sjoel.”

„Ja, dat is waar, het is vanavond sjabbatavond. Anders is het de mooiste avond van de week. Maar nu? Wat zal moeder zeggen?”

Het is alsof Naftali de gedachte van de jongen raadt.

„We zeggen nog maar niets tegen moeder. We doen als op andere sjabbatavonden. We zetten de kar in de schuur, verkleden ons, en gaan dan naar sjoel.”

Maar het is alles gemakkelijker gezegd dan gedaan. Een van de wielen loopt niet meer goed. Met veel moeite krijgen ze de kar langzaam een eindje vooruit. Trekkend en duwend en ondertussen de kisten tegenhoudend gaan de door de straten op huis aan.

„Vuile christenen!” scheldt Mosjé voor zich uit. „Rotzakken zijn het! En die vieren morgen het feest van de Messias!” Dan lacht hij schamper. Als het de Messias van rabbi Chaim was, nou, dan zou je wel eens wat anders zien. Kun je even zien dat het niet waar is en dat de Messias niet gekomen is. Laat ze maar feestvieren met hun Messias! Maar als Hij komt! Als Hij komt! Nou, dan zal het wel anders zijn. Dan zal het zo zijn als rabbi Chaim heeft verteld. Wacht maar! Dan zal er shalom zijn!”

„Wat loop jij toch te mompelen?” vraagt Naftali zacht.

„Die Messias van de christenen is de Messias niet,” zegt Mosjé met klem. „Laat ze maar feestvieren, maar de Messias is het toch niet!”

Naftali loopt zwijgend verder en zucht een paar maal heel diep.

En toch . . .

Als ze uit sjoel komen en de trap opgaan, is het alsof ze het gebeurde van die middag weer kunnen vergeten. „Mmmmmm, ruik eens,” zegt Mosjé.

Ook Naftali snuift de heerlijke geur van het sjabbatmaal diep op. Op zijn gezicht komt

weer een grote brede glimlach. „Goed sjabbat, mijn zoon!”

Als ze binnenkomen, staat moeder al klaar bij de keurig gedekte tafel. Kijk eens hoe ze eruit ziet! Ze heeft een mooie jurk aan, haar haar is naar achteren gekamd en over haar hoofd hangt de prachtige sjabbatsjaal. De kinderen worden nu niet naar boven gestuurd. Als iedere week komt Ruth heel trots met haar mooie jurk naar haar vader toe: „Papa kijk, papa kijk!”

„Goed sjabbat,” zegt Naftali.

„Goed sjabbat, goed sjabbat, goed sjabbat,” klinken de stemmen van de anderen door elkaar. De kleine Yitchak danst om de tafel, maar Ruth is nu vlug op een stoel geklommen en Benjamin staat met opgeheven handjes bij mama om ook maar gauw te kunnen zitten. Ja, nu gaat het beginnen, het feest van de sjabbat, nu gaat het beginnen.

Als de kinderen om de tafel zitten, kijken ze vol spanning naar moeder. Ze heeft de lucifers in de hand. Ze staat voor de kandelaar met de zeven kaarsen die op tafel staat. En dan strijkt ze een lucifer aan. Altijd is er weer de spanning hoever moeder het haalt met die ene lucifer. Yitchak zucht eens heel diep. „Uit,” zegt hij, als moeder de korte lucifer uitblaast. Maar dan neemt ze nog een nieuwe om de laatste twee kaarsen aan te steken. Nog steeds zitten ze heel stil. Nu schijnt het licht van de kaarsen over de tafel en nooit horen ze de stem van moeder zo mooi, dan wanneer ze op sabbatavond haar handen opheft en de zegenwens uitspreekt:

„Geloofd zijt Gij Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons heilige opdrachten gaf en daaronder ook de opdracht om het Sjabbatlicht te ontsteken.”

Dan neemt vader het glas wijn dat naast zijn bord staat, heft het omhoog en spreekt ook een zegenwens uit. Mosjé kijkt naar vaders hand. Hij trilt nog een beetje, maar vaders ogen lachen. Hij neemt langzaam een slok en geeft het glas door aan moeder. Daarna geeft zij het aan Mosjé. Allemaal nemen ze een slokje, tot de kleinste toe. En allemaal lachen ze en zijn blij. O, Mosjé voelt zich zo fijn nu!

Even later zitten ze heerlijk te eten. Maar steeds moet Mosjé toch even naar vader kijken, en denken aan wat er vanmiddag gebeurd is. Is dat diezelfde man van vanmiddag? Vader lacht met de kleintjes en maakt grappen. De kinderen schateren het uit, maar ondertussen eten ze vlug door, want zoveel lekkers krijgen ze alleen op sabbatavond. Dit is feest, dit is echt feest, denkt Mosjé.

Opeens . . . Er klinkt gestommel op de trap. Naftali kijkt verschrikt naar Mosjé. Zijn gezicht betreft, zijn ogen worden donker. Wat nu? Mosjé ziet opeens die vreselijke man van de markt weer voor zich. Zou hij . . .

Naftali staat langzaam op.

„Wat is er vader?” hoort Mosjé zijn moeder verschrikt vragen.

Maar vader geeft geen antwoord. Hij loopt naar de deur, rukt hem open en roept: „Wie is daar?”

Uit het donker van het trapgat komen twee gestalten naar voren. Het zijn Mark en zijn vader.

Mosjé is opgesprongen. Niemand zegt iets, alleen Ruth verbreekt de stilte. „Goed sjabbat!” zegt ze.

„Kom binnen,” zegt vader, afgemeten. „Wat komt u doen?”

Moeder kijkt het alles met verbaasde ogen aan. Ze begrijpt er helemaal niets van.

Marks vader doet een stap naar voren, hij steekt zijn hand uit en zegt: „Het spijt me, stoor ik u? Willen we vanavond terugkomen?”

„Nee, nee,” zegt Naftali dan en schuift twee stoelen bij. Er is twijfel in zijn stem, want het heeft met vanmiddag te maken, dat is zeker.

Dan neemt de vader van Mark het woord. „Ik zal maar meteen met de deur in huis vallen,” zegt hij. „Ik heb alles van Mark gehoord. Het is heel erg! Héél erg! Ik weet het . . . Het wordt u en alle joden hier in de buurt altijd weer moeilijk gemaakt. Ik . . . ik

geef het toe, ik heb me er nooit mee bemoeid. Maar nu ik dit hoorde van Mark . . . Ik ben een christen, maar ik schaam me dat dit is gebeurd en dat dit telkens opnieuw gebeurt. Ik schaam me dat ik er zo weinig tegen doe. Maar ziet u . . . En ik moet eerlijk zeggen, mijn allereerste gedachte was ook nu weer: bemoei je er niet mee.”

Het is een ogenblik stil. Naftali is gaan zitten, zijn handen steunen op zijn knieën, hij kijkt strak naar de grond.

„Maar weet u,” gaat de vader van Mark dan verder, „morgen is het kerstfeest. Ik was er niet gerust op. Wij geloven dat in Jezus de Messias gekomen is . . .” Dan lacht hij schamper en bitter: „Maar wat moet u daarvan denken? Is het een wonder dat u dat niet gelooft?”

Het gezicht van Naftali wordt wit en zijn ogen richten zich nog strakker op de houten vloer. Hij perst de lippen op elkaar. Mosjé heeft een kleur gekregen en durft niet naar Mark te kijken. Maar ook Mark kijkt strak voor zich uit.

„Nu ben ik met Mark gekomen,” zegt Marks vader zacht, „en ik weet natuurlijk niet of u het goed vindt, maar . . . ziet u . . . ik ben timmerman. Mogen Mark en ik uw kar meenemen om hem te maken? Dan breng ik hem na de feestdagen weer terug.”

’t Is nu heel stil in de kleine kamer. Alleen de kleintjes zitten stilletjes te peuzelen van het sjabbatmaal. Ze kunnen het niet laten, maar ze blijven ondertussen van de een naar de ander kijken . . .

Dan verbreekt Ruth de stilte: „Die oom de kar mooi maken?” vraagt ze en ze kijkt moeder aan.

Nu is het ijs gebroken, ze lachen even. Naftali staat op. Mosjé kijkt in grote spanning toe. „Tja . . . tja . . .” zegt hij dan langzaam. „Weet u wel wat u zegt? Weet u dat u daar last mee kunt krijgen?”

„Dat weet ik,” zegt de vader van Mark nu rustig en zeker, „maar daarvoor zal ik het niet laten.”

Mosjé kan bijna niet meer stilzitten.

„Tja . . . ja . . .” zegt Naftali nog eens.

„Maar,” mengt moeder zich nu in het gesprek, „wat is er nu toch eigenlijk gebeurd? Ik begrijp er niets van.”

Dan kan Mosjé zich niet meer stilhouden en hij begint opgewonden te vertellen wat hun die middag overkomen is. Mark heeft al die tijd nog niets gezegd. Maar de spanning van de eerste ogenblikken is nu ook bij hem geweken. Terwijl Mosjé vertelt, kijkt hij de kamer rond. Hij kijkt naar de tafel, naar de kinderen die er feestelijk uitzien, naar moeder met de mooie sluier over het hoofd . . . Maar steeds komen zijn ogen weer terecht bij de flakkerende kaarsen midden op de tafel. Hij begrijpt het niet . . .

En als Mosjé uitverteld is vraagt hij opeens bedeesd: „Zeg Mosjé, vieren jullie nu tòch kerstfeest?”

„Welnee jongen,” zegt Mosjé, „het is toch sjabbatavond?”

Naftali is weer gaan zitten, zijn gezicht staat weer als aan het begin van de maaltijd, hij zit nu weer rechtop en zegt: „Nee, wij vieren geen kerstfeest. En toch, ik weet natuurlijk niet hoe u erover denkt, maar ik geloof dat dit een teken is van de shalom, van de vrede die komt en waarnaar we allemaal verlangen.”

Hij geeft Mark en zijn vader een hand. „Dank u, dat u dit voor ons wilt doen,” zegt hij blij.

Mark en zijn vader keren zich om, gaan de kamer uit, het portaalje door en stommelen langzaam de donkere trap af.

Dan horen ze opeens een kinderstem luid roepen: „Goed sjabbat!”

„Ja, goed sjabbat!” roept Mark terug. Daarna gaat de deur boven langzaam dicht.